

Муниципальное общеобразовательное учреждение
«Кастахтинская основная общеобразовательная школа»

РАСМОТРЕНО
Методический совет
МОУ «Кастахтинская
ООШ»

Протокол № 1
от «03» августа 2013г

СОГЛАСОВАНО
Заместитель директора
по УВР МОУ «Кастахтинская
ООШ»

Муж. Мухоморова Т.И.
ФИО
«03» августа 2013г

УТВЕРЖДАЮ
Директор МОУ
«Кастахтинская ООШ»

Приказ № 60
от «03» августа 2013г

Рабочая программа

по алтайскому языку
для 9 класса
уровень: общеобразовательный

Учитель: Добровольская Наталья Николаевна
Квалификационная категория БКК

Рабочая программа составлена на основе примерной
государственной программы по алтайскому языку V-IX классы (Суразакова
Н.Н.; 1996)

2013г

Муниципальное общеобразовательное учреждение
«Кастахтинская основная общеобразовательная школа»

РАССМОТРЕНО
Методический совет
МОУ «Кастахтинская
ООШ»

Протокол № _____
От «_____» _____ 2013г

СОГЛАСОВАНО
Заместитель директора
по УВР МОУ «Кастахтинская
ООШ»

_____/_____
ФИО
«_____» _____ 2013г

УТВЕРЖДАЮ
Директор МОУ
«Кастахтинская ООШ»

_____/_____
ФИО
Приказ № _____
от «_____» _____ 2013г

Рабочая программа

по алтайскому языку
для 9 класса
уровень: общеобразовательный

Учитель: Добровольская Наталья Николаевна

Квалификационная категория _____

Рабочая программа составлена на основе примерной
государственной
программы по алтайскому языку V-IX классы (Суразакова
Н.Н., 1996)

Жартамал бичик алтай тилле

Алтай тилдин программазы «Алтай республиканын национальный школдорынын концепциязыла» башкарынып тургузылган. Программанын методикала колбулу бөлүктери («Куучын-эрмектин культуразы», «Колбулу куучын-эрмек», кажы ла класстын учында уренчиктер «...кандый билгирлу болоры, нени эдип билери ле кандый таскамалду болоры» о.б.) педагогика ла психология билимдердин јаны једимдерине ле текши үредүлү алтай ла орус, өскө дө национальный орто школдордын ченемелине тайанып јарталган. Алтай тилдин теорияла колбулу сурактарын јартаарында шинжүлү билим иштер ајаруга база алынган.

Кажы ла класста быжулаар ла толо јартагадый, кожулта эткедий учуралдар программада чолмондорло коргузилген. Андый јетирүлер төрөл тилдин теориязыла колбулу сурактарды ла практический учурлу сурактарды теренжиде ле бүткүлинче билип аларын јеткилдеер.

Төрөл тилин балдар јыл туркунына үренип, кандый билгирлү болоры, нени эдип билери ле кандый таскамалду болоры программада база јарталган – андый бөлүк кажи ла класстын программазынын учында бар.

Төрөл тилдин учуры. Төрөл тилине үредеринин амадузы ла бүдүретен задачалары. Алтай национальный орто школдо алтай тилдин ээчий-деечий тургузылган бүткүл курстын – V-IX класстарда үренип јат.

Төрөл алтай тил текши орто үредү аларына, баланы өскүрип таскадарына јетирип турган камааныла, өскө гуманитарный предметтер ортодо, база бир учурлу јерде туруп јат.

Алтай Республиканын тил керегинде законы аайынча алтай тил республиканын государственной тили болгоны оны школдо үренеринин учурын кезем бийиктедет.

Алтай тил школдо үредүлү-таскадулу предмет болуп турганы – тилдин јон ортодогы учурыла колбулу. Бала төрөл тилдин болужыла јон ортодо колбу тудуп, бойы онын туружаачызы болот; үйелердин ченемелин, албатызынын түүкизин ле культуразын билип, онын төзөбөчизи болуп өзөт.

Төрөл тил ажыра јайаандыкты ондогоныла кожо баланын сана-шүүлтези, эзими, сезими, куучын-эрмеги ле сөзлиги темигип јат.

Онын учун үредү баланын куучын-эрмегинин темигерин јеткилдеп, ого шүүнип сананарына, сезимдү ле ичкери көрүмдү болорына јединер аргалар төзөп, оны јоннын јүрүминде тен-тай туружарына белетеп јат. Ол аргалар анчада ла төрөл тилинин урокторы ла класстын тыштында өдөр өскө дө бүдүмдү иштер ажыра јединерин амадап, төрөл тилге үредерин бийик кеминде төзөп өткүрери – өйдин некелтези.

Кижини кижини эдип, тилин билер бичикчи эдип үредеринде ле таскадарында төрөл тилдин терен учуры оны үренеринин амадузин ла бүдүретен задачаларын база элбедип јат.

Төрөл тилдин предмединин төс функциязы (учуры) – үренчиктерди тилди билерине, керектү иш бүдүрер таскамалду болорына үредери. Онон улам төрөл тилдин курсын коммуникативный ууламјылу эдер амаду туруп јат.

Коммуникативный ууламјынын амадузы – текши үредү аларына керектү аргаларды јеткилдеери, өскөртө айтса, үренчиктерге текши темигү ле тилине темигү берери:

- баланы шүүп сананарына сөс ажыра үредери, сөзлигин элбедери;
- сана-шүүлтезин, эзимин, ајарынкайын, бойын ла өскө улусты баалап ла тооп билерин тилдин эжилери ле эп-аргалары ажыра темиктирери;
- балдар алтай тил ле орус эки (үч) тилди үренип турганын ајаруга алып, олардын нравственный кылык-јанына таскамал берери;

- төрөл тилдин грамматиказынын анылу кебер-бүдүмине ле үренип турган өскө тилдердин анылу башказын билерге үредери;

- тил керегинде билгири ле кычырыжы ажыра үрунчиктин текши үредүзинин кемин элбедери;

- үренерине керектү таскамалла јеткилдеери: бичикле иштеер, конспект тургузар; справочный литературала, сөзликтерле тузаланар, о.ө.;

- төрөл тилге үредеринин практический јанын тынытканыла коштой, үренчиктер тилдин теориязыла колбулу сурактарды, ээжилер ле определениелерди көгүске алынып, бек ле быжу билип аларына ла оныла тузаланып билерине үредери.

Үредү аларын коммуникативный ууламјылу эдери төрөл тилди үренер амадуны база быжулап јат.

Алтай тилине үредер төс амаду – үренчиктерге тил јанынын темигү берери:

- јастыра јок бичип, куучындап, кычырып билерине ле айдылган куучын-эрмекти чике ондоп угарына таскадар;

- төрөл тилиле јүрүмде, јон ортодо тузаланып билерине үредер.

Бу амадула алтай тиле школдо үренер курстын **куучын-эрмекти темиктирер ууламјызы тынып јат**. Оны ајаруга алып, колбулу куучын-эрмек керегинде билери программада элбеде берилген.

Тилдин теорияла колбулу сурактарын программа иште тузаланарына ууландырып јат.

Колбулу куучын-эрмекке кирип турган теориянын сурактары:

-*куучын-эрмектин стилдери* (куучындар, нуакалык, керектү бичиктин (деловой), публицистический, кееркедим);

-*куучын-эрмектин башка-башка бүдүмдери* (јартамалду, јетирү эткен, бойынын көрүм-шүүлтезин чыгара айткан (рассуждение), о.ө.);

-*тексттин темдектери* (шүүлтезиле бүткүл, учына чыгара айдылган: тургузылган бүдүми, шүүлтези канайда темиккени, эрмектер ортодогы колбузы, абзац).

Колбулу куучын-эрмекле өткүретен иштин учуры ла онын кеми база јарталган. Јыл туркунына колбулу куучын-эрмекле өткүретен иш кажи ла класстын программазынын учында, «Колбулу куучын-эрмек» (связная речь) деп бөлүкте берилген. Оны программанын темаларыла кожо үренер, кезикте башка урок то алып өткүрер.

V-IX класстарда үренетен ээчий-деечий толо тургузылган (систематический) курс – баштамы школдын практический курсына төзөлгөлөнип, оны көндүктирип турган курс. Онын учун 5 класста, баштамы школдо үренгенине тайанып, јаны кандый билгир ле јетирүлер берилери программада база көргүзилет, темдектезе: морфология, орфография, орфоэпия дегенин јартаары; куучын-эрмектин бөлүктерин, алдынан учурлу ла болушчы учурлу деп бөлири; орус тилге көрө, алтай тилде јарталгыш адалгышты јартап, је оныла јөпсинбей (кудулбай) турганы. Јүзүннин солумаларын катап көрөр тушта, суракту солумаларла таныжары: *кем? не?* деп сурактарды озор кижини, не-немени темдектеп турган сөстөргө (адалгыштарга) тургузып, мынан да озо тузаланган.

Куучын-эрмектин болуктерин ээчий-деечийинче ле толо VI – VII класстарда үренер, онын учун 5 класста катап көрүп, јаны јетирүлерле быжулаганы морфологиянын өскө бөлүктерин, синтаксис ле пунктуацияны үренерине керектү болор.

Төрөл тилине үредеринде **предмет ичинде ле предметтер ортодо колбу өткүрери** ле ого тайанары анылу ајаруда болор.

Кажы ла класста грамматиканын темаларын бой-бойыла колбоштырып, тундеп ле бириктирип үренери балдардын билгирин ле таскамалын теренжидер; озор грамматиканын кажы ла бөлүги бой-бойыла колбулу болгонын билип алар.

Төрөл тилди үренерин орус тилди үренериле бек колбоп өткүрери база ајаруда. Бу колбу эки (үч) тилди үренерин јенилтетен база бир эп-арга болор. Орус ла алтай тилдин түней ле башка учуралдарын ајаруга алганы үренчиктер орус тилдин эмезе төрөл тилдин

урокторында билгенин база такып үренбес – бир тилди үренип билип алганыла, экинчи тилди үренер тушта тузаланар; төрөл тилинин анылу учуралдарынын камааныла орус тилде жастыралар этпезине аярынкай болор.

Алтай тилин төрөл литератураны үренериле колбооры база једимдү: тилдин учуралдарын јартаарга эмезе грамматикала ылгаарга керектү эрмектерди ле текстти кееркедим чүмдемелдерден алар. **Төрөл тилдин ле литературанын колбузы анчада ла колбу куучын-эрмекти темиктиреринде тыныыр:** бу эки предметле өткүретен түней иштер бар (изложениелер, сочинениелер ле текстле иштеери, о.ө.).

Алтай тилди үренер ээчий-деечий тургузылган бүткүл (систематический) курста үренетен материалды класстар сайын үредүчилердин ченемелинде јанжыккан аайынча ла бу предметке берилип турган частарга келиштире үлеген:

IX класста – колболу эрмек: колболу табышканду эрмек, колболу камаанду эрмек, колбоочызы јок колболу эрмек, башка-башка колбулар бар колболу эрмек. «Синтаксическое целое» дегениле таныжары.

Уренчиктердин алтай тилле планируемый једимдери.

Предметный једимдер	Метапредметный једимдер	Личностный једимдер
<p>1. жастыра јок бичип, куучындап, кычырып билерине ле айдылган куучын-эрмекти чике ондоп угарына таскадар;</p> <p>2. төрөл тилиле јүрүмде, јон ортодо тузаланып билерине үредер.</p> <p>3. текст, онын тос темдектери, темазы ло тос шуултези.</p> <p>4. куучын-эрмектин стильдерин билери.</p> <p>5. кееркедим тексти чокым-јарт кычыраары.</p> <p>6. колбулу куучын-эрмек керегинде билери.</p> <p>7. тексттин темдектерин (шүүлтезиле бүткүл, учына чыгара айдылган: тургузылган бүдүми, шүүлтези канайда темиккени, эрмектер ортодогы колбузы, абзац) билери.</p>	<p>Регулятивный:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Уредучинин болужыла уроктын амадузын тургузар. - Уредучинин тургускан амадузын будурип билери. - Бойы эмезе нокорлори будурип јаткан эдилгени јартап айдып билери. <p>Познавательный:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Кажы ла класста грамматиканын темаларын бой-бойыла колбоштырып, түндеп ле бириктирип үренери балдардын билгирин ле таскамалын теренжидер; - оlor грамматиканын кажы ла бөлүги бой-бойыла колбулу болгонын билип алары. - бир тилди үренип билип алганыла, экинчи тилди үренер тушта тузаланар; - төрөл тилинин анылу учуралдарынын камааныла орус тилде жастыралар этпезине аярынкай болор. <p>Коммуникативный:</p> <p>Текши уреду аларына керекту аргаларды јеткилдеери, оскорто айтса, уренчиктерге текши темигу ле тилине темигу берери:</p> <ul style="list-style-type: none"> - баланы шууп сананарына 	<p>1. Торол тиллин билери – кажы ла кижинин агару кереги деп, уренчиктер ондоп алар учурлу.</p> <p>2. төрөл тилиле јүрүмде, јон ортодо тузаланып билерине үредер.</p> <p>3. алтай тилди уренерине јилбиркеери.</p> <p>4. Торолин, алтай тилин, культуразын, јандаган јанын суури, туукизин тооры.</p>

	<p>сос ажыра уредери, созлигин элбедери; - сана-шуултезин, эземин, ажарынкайын, бойын ла оско улусты баалап ла тооп билерин тилдин ээжилери ле эп-аргалары ажыра темиктирери; - балдар алтай тил ле орус эки (уч) тилди уренип турганын ајаруга алып, олордын нравственный кылык-јанына таскамал берери; - Торол тилдин грамматиказынын анылу кебер-будумине ле уренип турган оско тилдердин анылу башказын билерге уредери; - тил керегинде билгири ле кычырыжы ажыра уренчиктин текши уредузинин кемин элбедери; - уренерине керекту таскамалла јеткилдеери: бичикле иштеер, конспект тургузар; справочный литературала, созликтерле тузаланар. - төрөл тилге үредеринин практический јанын тынытканыла коштой, үренчиктер тилдин теориязыла колбулу сурактарды, ээжилер ле определениелерди көгүске алынып, бек ле быжу билип аларына ла оныла тузаланып билерине үредери.</p>	
--	--	--

Уренер предметтин болуги (содержание учебного предмета)

№	Разделдер ле темалар	Канча час
	Отконин катап корори	2
1	Отконин катап корори. Эки тос членду ле бир тос членду тегин эрмек	1
2	Колболу куучын-эрмекти темиктирери. И.И. Ортоңуловтын «Жайгы турлу» деп јуругыла сочинение бичир	1
	Колболу эрмектер	2
3	Колболу эрмек керегинде текши јетиру	1
4	Колболу эрмектердин будумдери	1
	Табышканду колболу эрмектер	2
5	Колбоочылу табышканду колболу эрмек	1
6	Таскаду иштер. Уренгенин катап корори	1
	Камаанду колболу эрмектер	15
7	Кош ло тос эрмектердин колболыжар эп-аргалары. Кош эрмектин турар јери	1
8	Камаанду колболу эрмекте токтой тужер темдектер	1
9	Диктант «Сананыш»	1
10	Кош эрмектин будумдери. Ойин коргузер кош эрмектер	1
11	Айалгазын коргузер кош эрмектер	1
12	Јопсинер кош эрмектер	1
13	Толтыраачы кош эрмектер	1
14	Јартаачы кош эрмектер	1
15	Амадузын коргузер кош эрмектер	1
16	Изложение бичири. «Јуректин јылузы»	1
17	Шылтагын коргузер кош эрмектер	1
18	Шылтузын коргузер кош эрмектер	1
19	Бир канча кош эрмекту камаанду колболу эрмектер	1
20	Диктант «Баштапкы болоры куч»	1
21	Јастыраларла иш. Уренгенин катап корори. Таскаду иштер	1
	Колбоочызы јок колболу эрмектер	5
22	Колбоочызы јок колболу эрмектерде запятой ло запятойлу точка тургузары	1
23	Колбоочызы јок колболу эрмектерде эки точка тургузылары	1
24	Колбоочызы јок колболу эрмектерде тире тургузылары	1
25	Уурладылган колболу эрмектер	1
26	Ченелте иш. Диктант. « Сен кайда, «алтын балыгажым»?»	1
	Тил керегинде текши јетирулер	9
27	Тил – оmodo улус бой-бойлорыла куучындажар эп-арга	1
28	Тилдердин јаан биле-болуктерге болунгени	1
29	Т.т. Сочинение «Алтай тил»	1
30	Алтай литературный тил ле диалекттер	1
31	Бичимдик тилдин мары ле литературанын маары	1
32	Куучын – эрмектин культуразы	1
33	Ченелте диктант. «Комсомол јурген јер јараш»	1
34	Јастыраларла иш. Отконин катап корори	1
35	Јылдын туркунына уренгенин катап корори	1
	итого	35

Уреду – тематический план

№	Разделдер ле темалар	Канча час	Ченелте иштин будуми	Ченелте иштер, тил темиктирер иштер
	Отконин катап корори	2		
1	Отконин катап корори. Эки тос членду ле бир тос членду тегин эрмек	1		
2	Колболу куучын-эрмекти темиктирери. И.И. Ортоңуловтын «Жайгы турлу» деп јуругыла сочинение бичир	1	Тил темиктирер урок. Колболу куучын-эрмекти темиктирери.	И.И. Ортоңуловтын «Жайгы турлу» деп јуругыла сочинение бичир
	Колболу эрмектер	2		
3	Колболу эрмек керегинде текши јетиру	1		
4	Колболу эрмектердин будумдери	1		
	Табышканду колболу эрмектер	2		
5	Колбоочылу табышканду колболу эрмек	1		
6	Таскаду иштер. Уренгенин катап корори	1		
	Камаанду колболу эрмектер	15		
7	Кош ло тос эрмектердин колболыжар эп-аргалары. Кош эрмектин турар јери	1		
8	Камаанду колболу эрмекте токтој тужер темдектер	1		
9	Диктант «Сананыш»	1	Ченелте иш	Диктант «Сананыш»
10	Кош эрмектин будумдери. Ојин коргузер кош эрмектер	1		
11	Ајалгазын коргузер кош эрмектер	1		
12	Јопсинер кош эрмектер	1		
13	Толтыраачы кош эрмектер	1		
14	Јартаачы кош эрмектер	1		
15	Амадузын коргузер кош эрмектер	1		
16	Изложение бичијри. «Јуректин јылузы»	1	Тил темиктирер урок.	Изложение бичијри. «Јуректин јылузы»
17	Шылтагын коргузер кош эрмектер	1		
18	Шылтузын коргузер кош эрмектер	1		
19	Бир канча кош эрмекту камаанду колболу эрмектер	1		
20	Диктант «Баштапкы болоры куч»	1	Ченелте иш	Диктант «Баштапкы болоры куч»
21	Јастыраларла иш. Уренгенин катап корори. Таскаду иштер	1		
	Колбоочызы јок колболу эрмектер	5		
22	Колбоочызы јок колболу эрмектерде запятой ло запятойлу точка тургузары	1		
23	Колбоочызы јок колболу эрмектерде эки точка тургузылары	1		

24	Колбоочызы јок колболу эрмектерде тире тургузылары	1		
25	Уурладылган колболу эрмектер	1		
26	Ченелте иш. Диктант. «Сен кайда, «алтын балыгажым»?»	1	Ченелте иш	Диктант. «Сен кайда, «алтын балыгажым»?»
	Тил керегинде текши јетирулер	9		
27	Тил – оmodo улус бой-бойлорыла куучындажар эп-арга	1		
28	Тилдердин јаан биле-болуктерге болунгени	1		
29	Т.т. Сочинение «Алтай тил»	1	Тил темиктирер урок.	Сочинение «Алтай тил»
30	Алтай литературный тил ле диалекттер	1		
31	Бичимдик тилдин мары ле литературанын маары	1		
32	Куучын – эрмектин культуразы	1		
33	Ченелте диктант. «Комсомол јурген јер јараш»	1	Ченелте иш	Диктант «Комсомол јурген јер јараш»
34	Јастыраларла иш. Отконин катап корори	1		
35	Јылдын туркунына уренгенин катап корори	1		
	ИТОГО	35		

9-чы класста ченелте иш – 4 час, тил темиктирер урок – 3 час, јаны тема уренерине – 28 час

Нормативная база преподавания предмета

Рабочая программа по алтайскому языку составлена на основании следующих нормативно-правовых документов:

1. Федерального компонента государственного стандарта (основного общего образования) по алтайскому языку, утвержденного приказом Минобразования России от 05.03.2004г №1089
2. Законом Российской Федерации «Об образовании» (статья 7)
3. Регионального базисного учебного плана общеобразовательных учреждений от 05.08. 2011г №1078
4. Учебного плана МОУ «Кастахтинская ООШ» на 2013-2014 учебный год от 10.08.2013г. № 115 Р
5. Примерной (авторской) программы (основного общего образования) по алтайскому языку V-IX классы (Суразакова Н.Н., 1996)

Алтай тилле, онын методиказыла уредучи тузаланар бичиктер.

1. Программалар. Текши уредулу орто школдордын. Алтай тил. 5-9 класстар. Горно-Алтайск, 1996.
2. Алтай тил, 8-9 класс. Н.Н. Суразакова. Горно-Алтайск, 1997.
3. Тепуков Н.В. 8-9 класстардын «Алтай тил» деп бичигиле уредеринде башкарынатан ууламжылар. Горно-Алтайск, 2001.
4. Орсулова Т.Е. Алтай тиле таскадулардын жуунтызы (Морфология). Горно-Алтайск, 2005.
5. Алмадакова Н.Д. Состин будуми, состин будери, состин кебери. Горно-Алтайск, 2006.
6. Алтай тилле диктанттардын жуунтызы (5-9 класстарга). Горно-Алтайск, 1990.
7. Биудинов К.А. Куучын-эрмектин болуктерин уренери ле тил темиктирери (6-7 класс). Горно-Алтайск, 1994.
8. Алмадакова Колболу эрмек. Горно-Алтайск, 2004.

9-чы класстын учында уренчиктер кандый билгирлу болоры, нени эдип билери ле кандый таскамалду болоры.

Фонетикала, орфоэпияла: танмалыкты билери; алтай танмалыктын туукизи керегинде јетирулерди билери; унду ле туйук табыштарын болинерин керелеп билери, оморды чын айдары (артикуляциязы); уренген состорди ле тилдин терминдерин чын айдары; состин согултазын анчада ла оско тилдерден кирген состордо, чын тургузып айдары; логический согултаны эрмектин айдылганучурына келиштире чын тургузары, учурын унле коргузип айдары.

Лексикала, фразеологияла: алтай тилдин бастыра состори(созлиги) текши јон тузаланып турган состордон ло ончо улус тузаланбай турган состордон турганын, учуры эскирип калган ла јаны табылган состордон, су-алтай ла оско тилдерден кирген состордон турганын билери; алтай тилдин диалекттерин, омор литературный тилден канайда башкаланып турганын билери; алтай тилдин диалекттерин, омор литературный тилден канайда башкаланып турганын билери; кезик состордин этимологиязын билери.

Состорди ле бузулбас сосколбуларды омордын лексический учурына, айдарга турган шуултеге келиштире тузаланары.

Созликтерле тузаланып билери.

Куучын-эрмек чике, одумду ле чокым-јарт болорына јединерге лексический эп-аргалардын учурын быжу билери.

Бойынын ла оско кижинин куучын-эмегинин учурын, стилин ле тузаланган состордин ле бузулбас сосколбулардын одумин баалап билери.

Состин будуми ле будери: состин учурлу болуктеринин темдектерин билери; тазылы јаныс состор талдап, оморды бир ле состин башка-башка кеберлеринен ылгаштырар;

Состин лексический ле грамматический учурын јартап билери;

Сос кубултар лас ос будурер кожулталарды ылгаштырары;

Сос будурер тос эп-аргаларды билери; Созликтерле тузаланары;

Морфология: куучын-эрмектин болуктеринин адын, кажызынын ла анылу (морфологический) темдектерин билери; бирден состорди, сосколбуда ла эрмекте турган состорди куучын-эрмектин болуги деп корори;

Состин морфологический темдегин ле лексический учурын чике таныыр; сости чын бичиирге онын морфологический темдектерине ле фонетиканын ээжилерине тайанары;

Кандый бир стильду текст тургузарда, куучын-эрмектин болуктеринин литературный кемин (нормазын) ла стилистический учурын чын тузаланары;

Алтай ла орус тилде куучын-эрмектин болуктерин тундеп, кажызынын ла анылу учуралдарын билер.

Синтаксисле: синтаксисле колбулу учуралдардын анылу темдектерин билери;

Башка-башка кеберлу ле будумду сосколбулпр тургузып, тос ло камаанду состорин, омордын колбузын билери;

Эрмек ле сосколбунун тунейин ле башказын билери;

Эрмек сана-шуултени ле сезимди чыгара айдар эп-арга деп, онын айдылган амадузын, ун јанынан канайда айдылганын, логический согултазын, состоринин турар аайын јартаары, бичизе – токтой тужер темдектерин ле состоринин турар аайын ајаруга алары;

Эрмектин грамматический тозогозин таап, тегин эрмектердин будумдерин јартаары;

Тегин ле колболу эрмектерди ылгаштырары;

Синоним эрмектерле тузаланары (јузуни јок эрмектер ле эки тос членду эрмектер); адалган эрмектерди сосло јурап айдарга тузаланары; јарт јузунду ле јарты јок јузунду эрмектерле куучынды одумду эдип коргузерге тузаланары;

Бойынын куучын-эрмегинде кычыру сосло, кириш состор ло кириш эрмектерле учурлу тузаланары;

Оско кижинин куучын-эрмегин башка-башка эп-аргаларыла коргузип айдары;

Куучын-эрмегинде, бичиир иштерде цитатала тузаланып билер.

Чын бичириле. Графика ла орфография: танмалыкты созликтерле, картотекала, онон до оско иште билгир тузаланары;

Табыш ла таныкты ылгаштырары ла чын айдары; алтай танмалыктын таныктарынын аттарын билери;

Состон орфограммаларды болип билер, чын бичиир ээжиле јарталатан состордин бичилерин билери;

Башка-башка учурлу кожулталардын эжерлерин (варианттарын) ла олор кандый состорго кожуларын билери;

Алтай тилде кату ла јымжак унду табыштар состордо турар анылу ээжини билери;

Состин учурын ла чын бичилерин билерге состин учурлу болуктерин ле олордын буткенин ылгаары;

Колболу состордин чын бичилерин билери;

Бичимелде учураган куч учуралдардын чын бичилерин орфографический созликтен турген таап билери.

Алтай тилдин орфографиязы керегинде јетирулерди билери.

Пунктуацияла: пунктограмманы табар, кандый токтој тужер темдек тургузарын керелеерге эрмектин шуултезин ле кебер-будумин чын јартап алары;

Эрмектин учына точка, сурак ла кый темдек тургузары;

Бириктиреечи состор бар ла андый состор јок укташ члендердин токтој тужер темдектерин тургузары; кычыру состу, јайылган членду, караш состу ле кириш эрмекту учуралдарда керекту темдек тургузары;

Баштаачы ла айдылаачынын ортозында тире тургузары;

Колбоочылу ла колбочы јок колболу эрмектердин токтој тужер темдектерин тургузары;

Диалогты, цитатаны ла чике куучынду эрмектерди токтој тужер темдектериле анылаары;

Пунктуацияла эткен јастыраларды таап тузедери.

Колболу куучын-эрмекте: таныш эмес кееркедим, публицистический ле уредуге керекту текстти угуза ла бойында когуске алынып, кони, чын ла чокым-јарт кычырар ээжиле тузаланары;

Айдылган ла бичилген куучын-эрмектин шуултезин ле состоринин учурын билери; јетирунин тос учурын ла эчени учурын анылаары;

Текстти ылгаары: куучын-эрмектин стилин ле будумин, темазын, тос шуултезин јартаар; тексттин эрмектерин колбоор эп-аргаларды коргузери; уренген стильдерге ле куучын-эрмектин будумдерине келиштире тузаланган эп-аргаларын јартаары; айдып ла бичип текст тургузары; белен текстти кычырып эмезе укканын куучындаары ла бичири;

Озо белетенип алала, бойы текст тургузар: айалгага келиштире, темазын ла айдылар амадузын быжулап, шуултени ээчий-деечий тургузары; литературный кемјуле башкарынып, тилдин эп-аргаларыла тузаланары;

Тил ле онын учуры керегинде, телекейдин тилдери, ол тоодо турк тилдер ле торол алтай тил керегинде, оско до темага сочинение бичири;

Куучын-эрмектин культуразыла, куучындаарынын ээжизиле башкарынары.